

WIGILIA TRADYCJE I WIERZENIA

ŹRÓDŁO: DARMOWE OBRAZY NA WIGILIE - BING IMAGES

Największym i najbardziej wyczekiwany świętem dla Chrześcijan jest Boże Narodzenie.

W Polsce Wigilia, to czas w którym każda polska rodzina stroi choinkę, dzieli się opłatkami, śpiewa kolędy, wymienia prezentami i przygotowuje się na przyjście Jezusa Chrystusa.

Święta Bożego Narodzenia w Polsce rozpoczynają się w Wigilię (24 grudnia) – to dzień poprzedzający narodziny dzieciątka Jezus.

W polskiej tradycji to najważniejszy moment i dzień, który kończy okres adwentu. W tym dniu większość polskich rodzin zachowuje post ze względu na wyjątkowy charakter tego dnia.

Źródło: [darmowe obrazy do bożego narodzenia - Bing images](#)

Wigilijne tradycje i zwyczaje w Polsce:

- ▶ Wolne miejsce przy stole dla zbłąkanego wędrowca lub dla bliskich, którzy odeszli (pozostawiano uchylone drzwi wejściowe lub okna dla duszy zmarłych).
- ▶ "Jaka Wigilia, taki cały rok" - w Wigilię nie należy niczego pożyczać, aby nie narazić się na utratę mienia w nadchodzącym roku .
- ▶ Przepowiadano pogodę na kolejny rok - krojono cebulę na 12 kawałków, symbolizujących wszystkie miesiące. Kawałki, które szybko wilgotniały i pleśniały, zapowiadały obfite opady w danym miesiącu.
- ▶ Wierzono, że gdy pierwszym gościem w domu w wigilijny poranek będzie chłopiec to w tym domu cały rok to szczęśliwy rok.

Źródło: Boże Narodzenie Gwiazda Christmas - Darmowe zdjęcie na Pixabay

Wigilijne tradycje i zwyczaje w Polsce:

- ▶ Aby zapewnić sobie dostatek w Nowym Roku - tradycyjnie należało spróbować każdej z dwunastu wigilijnych potraw, gdyż tylu było apostołów i tyle jest miesięcy w roku.
- ▶ Wieczerza wigilijna rozpoczyna się zawsze wraz z pierwszą gwiazdką na niebie, która symbolizuje Gwiazdę Betlejemską, a ta jak wiemy ukazała się trzem Mędrcom ze Wschodu i zwiastowała narodziny Jezusa.
- ▶ Tradycyjnie dopiero, gdy ona zamigocze na niebie, można dzielić się opłatkiem i siąść do wigilijnego stołu.

[Źródło: Boże Narodzenie Gwiazda - Darmowe zdjęcie na Pixabay](#)

Wigilijne tradycje i zwyczaje w Polsce:

- ▶ Magia opłatka - pochodzi od łacińskiego *oblatum*, tzn. ofiarowane. W znanej obecnie formie opłatki wprowadzono w X wieku, w miejsce poświęconego Chleba. Opłatkom przypisywano właściwości magiczne i lecznicze. Kawaleczek opłatka wrzucony do studni oczyszcza wodę, zapewnia zdrowie ludziom i zwierzętom. Wierzono, że kto w Wigilię podzieli się opłatkiem, przez cały rok nie zazna głodu i będzie mógł dzielić się z innymi.
- ▶ Są regiony, gdzie gospodarz łamie opłatek na tyle części, ile osób zasiada do stołu, każdą cząstkę macza w miodzie i wymawiając imiona domowników, przykleja do szyby. Ten kawałek, który zsunie się wróży śmierć danej osobie.
- ▶ Dzisiaj, uczestnicy wigilii dzieląc się opłatkiem życzą sobie przede wszystkim zdrowia i wszelkiej pomyślności, a także spełnienia marzeń.

Wigilijne tradycje i zwyczaje w Polsce:

- ▶ W obecnych czasach wiele osób wkłada do portfela łuski karpia, by zapewnić sobie szczęście i dostatek.
- ▶ Istnieje też zwyczaj umieszczania grosika w jednym uszku w barszczu a osoba, która trafia na monetę ma szczęście w nadchodzącym roku.
- ▶ Najpospolitsze dania wigilijne w Polsce, to: barszcz z uszkami, grzyby, wszelkiego rodzaju kasze podawane z sosem grzybowym, gołąbki z farszem, pierogi z kapustą i grzybami. Obowiązkowo musi być karp. Potrawy muszą być postne, czyli z potraw zbożowych, warzyw, owoców, orzechów, miodu i ryb.

TRADYCJE I WIERZENIA W INNYCH KRAJACH

[Źródło: darmowe obrazy do bożego narodzenia - Bing images](#)

NIEMCY

W Niemczech święta Bożego Narodzenia trwają dwa dni: 25 i 26 grudnia. Natomiast 24 grudnia, Wigilia Bożego Narodzenia to przede wszystkim gorączkowy poranek i świąteczny wieczór.

- ▶ Dzieci już kilka tygodni przed Bożym Narodzeniem piszą dla Dzieciątka Jezus listę życzeń i czekają, czy życzenia zostaną spełnione.
- ▶ Wigilia nie jest uroczystą kolacją, jak w Polsce, podawany jest karp i najbardziej popularna w całym kraju sałatka ziemniaczana z kiełbaskami.
- ▶ Największą ucztą jest uroczysty obiad w pierwszy dzień Świąt Bożego Narodzenia. Na świątecznym stole pojawiają się tradycyjne potrawy niemieckie, gdzie króluje pieczona gęś z pyzami i czerwoną kapustą.

NIEMCY

- ▶ **Weihnachtsmarkt - Jarmark Bożonarodzeniowy.** Najstynniejszy i największy jarmark bożonarodzeniowy w Niemczech to Norymberski Jarmark Dzieciątka Jezus (Nürnberger Christkindlesmarkt), który przyciąga rocznie ponad dwa miliony odwiedzających z całego świata. Powstaje w tym czasie masa różnorodnych straganów, na których królują specjały tradycyjnej kuchni i ręcznie wykonane ozdoby świąteczne. Jarmark rozpoczyna się na początku grudnia i trwa do samych świąt.
- ▶ Ulubionym trunkiem Niemców podczas jarmarku jest *grzane wino*, czyli *Glühwein* z goździkami, cynamonem, a czasami nawet z dodatkiem rumu. Szacuje się, że podczas adwentu co roku Niemcy wypijają około 40 milionów litrów tego rozgrzewającego, aromatycznego napoju!

NIEMCY

- ▶ **Kalendarz adwentowy** – występuje w formie bombonierki to też typowa niemiecka tradycja, która pozwala odliczać w ten sposób dni do Bożego Narodzenia. Obecnie, kalendarze przybierają różne formy i zamiast czekoladek, można znaleźć w nich np. próbki kosmetyków, piw, czy też gadżety do samodzielnego złożenia.
- ▶ **Wieniec adwentowy** – Niemcy zawieszają go na drzwiach wejściowych, przy kominku lub kładą na stole, chętnie wykonują go samodzielnie ale też nie stronią od kupowania gotowych.

NIEMCY

- ▶ **Dekoracyjne aniołki** – to ulubiona przez Niemców ozdoba świąteczna. Aniołki są wykonane z drewna i najczęściej grają na instrumentach. Pięknie dekorują one też choinki oraz stroiki.
- ▶ **Aromatyczne pierniczki, czyli Lebkuchen** – to nieodłączny element świąt w Niemczech. Ten przysmak jest o wiele większy od tych, jakie przygotowują Polacy.

NIEMCY

- ▶ **Krampusnacht – Noc Krampusa** – to wierzenie ludowe, wywodzi się z austriacko-bawarskiego folkloru. Krampus - demoniczny kozioł, jego zadaniem jest karanie niegrzecznych dzieci i oczyszczenie ziemi ze zła. Z tej okazji parady odbywają się w austriackich, niemieckich, oraz niektórych włoskich miastach, zawsze w noc przesilenia zimowego. Towarzyszy im muzyka i pokazy pirotechniczne.
- ▶ **Kolędnicy** – jest to podobny zwyczaj, który kultywowany był dawniej również w Polsce. 6 stycznia dzieci przebrane za kolędników odwiedzają domy w najbliższej okolicy, śpiewają kolędy i zbierają datki na pomoc potrzebującym.

Źródło: [Choinka Ozdoby Choinkowe Boże](#) - Darmowe zdjęcie naPixabay

WŁOCHY

- ▶ Włoskie tradycje świąteczne są zbliżone do polskich. Główne elementy to choinka i szopka. Choinkę ubiera się 8 grudnia, a rozbiera - 6 stycznia.
- ▶ W domach przygotowywane są szopki bożonarodzeniowe i naturalne ozdoby, np. z szyszek. Domy podobnie, jak w Polsce dekoruje się jemiółką.
- ▶ Tradycja szopki została wprowadzona przez Św. Franciszka z Asyżu w XII wieku. Przedstawia *narodziny Jezusa*, **la natività di Gesù**. Organizowana jest w każdym mieście również w formie tzw. **i Presepi viventi**, czyli żyjące szopki. Tradycja odtwarzania stajenki ma 797 lat.

Szopki powstają w centrach miast, w kościołach i w domach.

WŁOCHY

- ▶ W Wigilię na stołach goszczą typowe, lekkie włoskie potrawy: dania z ryb (głównie z dorsza i jesiotra), owoce morza, makarony z rybami, grzybami i warzywami, duszone i smażone warzywa. To od regionu zależy czy będzie podane: ravioli, gnocchi, lasagne czy spaghetti.
W Boże Narodzenie spożywają duży obiad mięsny: rosół lub zupa z pora z pieczonymi ziemniakami i jajkami przepiórczymi, podaje się też pieczoną jagnięcinę, cielęcinę, wieprzowinę i drób.
- ▶ Znany danie jest też *lo zampone*, czyli świńska noga nadziewana mięsem mielonym lub *il cotechino* - jelita wieprzowe faszerowane mielonym mięsem wieprzowym.

WŁOCHY

- ▶ Boże Narodzenie obchodzone jest przez 4 dni. Prezenty wręcza się w Wigilię. Dniami świątecznymi są 24, 25 i 26 grudnia, oraz 6 stycznia .
- ▶ Do wieczerzy wigilijnej zasiada się przy odświętnym stole, na którym jest **13 wigilijnych potraw**. W każdym domu są pięknie ubrane żywe choinki z ręcznie wykonanymi ozdobami, girlandami i suszonymi owocami (np. suszone pomarańcze, cytryny) .
- ▶ Po zakończonej kolacji wigilijnej tradycyjnie wszyscy grają w karty lub loteryjkę – tombolę.

WŁOCHY

To z Italii wywodzi się zwyczaj szopek bożonarodzeniowych, który dziś znany jest na całym świecie.

We Włoszech składa się życzenia, przy otwartej butelce wina, szampana, czy grzanego wina z przyprawami.

Nie ma tradycji łamania się opłatkiem.

WŁOCHY

- ▶ Świętego Mikołaja zna każde dziecko. **Befana** to brzydka, pomarszczona wiedźma, która lata na miotle.

We Włoszech zgodnie ze zwyczajem odwiedza dzieci 6 stycznia i przynosi im prezenty.

Czarownica przychodzi do domów przez komin a słodyczne wrzuca do skarpet. Niegrzeczni mogą liczyć tylko na kawałek węgla, cebulę lub czosnek.

Źródło: Szopka Boże Narodzenie Święty - Darmowe zdjęcie na Pixabay

HISZPANIA

Navidad - to Święta Bożego Narodzenia w Hiszpanii, trwają aż do styczniowego święta Trzech Króli. Podobnie jak Polacy, Hiszpanie ubierają choinki.

Świąteczne drzewko stroi się już 8 grudnia, czyli w święto Niepokalanego Poczęcia Maryi.

Zwyczajem jest tworzenie szopek betlejemskich (el belén), które potrafią niekiedy zająć cały pokój!

HISZPANIA

- ▶ **Wigilia** (Nochebuena) to świętowanie zrodziny, nie ma tradycji śpiewania kolęd a kolacje wigilijne są obfite, liczba dań i ich rodzaj nie ma dużego znaczenia.
- ▶ Typową potrawą podczas Wigilii jest pieczony indyk (pavo al horno) nadziewany dużą ilością różnorodnych dodatków, np.: bekon, owoce (jabłka, śliwki), pieczarki, a nawet trufle i orzeszki pinii. Często znajduje się też na stole pieczona jagnięcina z ziemniakami pokrojonymi w długie paski przypominające pajdy chleba (Cordero asado con patatas panadera). Popularne w Hiszpanii są też potrawy z ryb i owoców morza.
- ▶ Istnieje zwyczaj zjadania 12 winogronek (las uvas) w rytm uderzeń zegara (las campanadas) o północy. Kto zdąży zjeść je wszystkie będzie cieszył się szczęściem przez kolejny rok

HISZPANIA

Hiszpanie słyną z bożonarodzeniowych słodkości, głównie z andaluzyjskich ciasteczek wypiekanych na bazie mąki, smalcu i cynamonu (mantecados, polvorones i hojaldrinas).

Do znanych słodkich przysmaków w Hiszpanii należy nugat (turrón) i kandyzowane owoce (frutas escarchadas) oraz marcepan (mazapán).

Nocy wigilijnej w Hiszpanii towarzyszą też alkoholowe napitki a najpopularniejszą jest anyżówka, chociaż spotykamy też na stołach dobre wina oraz hiszpański odpowiednik szampana.

W Hiszpani to Trzej Królowie przynoszą prezenty grzecznym dzieciom dopiero 6 stycznia.

Niektórzy mają więcej szczęścia i odwiedza ich Święty Mikołaj (Papá Noel), który prezenty przynosi 25 grudnia i wkłada je pod choinkę lub w salonowym kominku. Bogate prezenty hiszpańskie dzieci otrzymują podczas Święta Trzech Króli.

Źródło: darmowe obrazy do bożego narodzenia - Bing images

UKRAINA

- ▶ W tradycji ukraińskiej trzeba choinkę przystroić w sztuczną pajęczynę. Zwyczaj ten ma przynieść szczęście i dobrobyt na kolejny rok dla całego domu. Tradycja powstała od opowieści o biednej kobiecie, której nie było stać na udekorowanie drzewka świątecznego.
W bożonarodzeniowy poranek spostrzegła, że to pająk przyozdobił jej choinkę w pięknie utkaną sieć, która następnie zamieniła się w złoto a kobieta stała się bogata.
- ▶ W obecnych czasach nie przygotowuje się pajęczyny ale wystarczy ukryć w drzewku plastikowego pająka, który zapewni dobrobyt w nadchodzącym roku.

UKRAINA

Tradycyjna wieczerza wigilijna w zależności od regionu składa się z dwunastu lub dziewięciu postnych potraw i zalicza się do nich : barszcz, ryby, grzyby, pierogi z fasolą bądź kapustą, duszone ziemniaki, kompot z suszonych owoców ale za najważniejsze danie uważana jest kutia. Zgodnie z tradycją przyrządza się ją z gotowanych ziaren pszenicy lub jęczmienia wyjątkiem jest południe Ukrainy, gdzie robi się ją z ryżu z dodatkiem miodu, maku i bakalii.

UKRAINA

Gdy na niebie zaświeci „pierwsza gwiazdka” to głowa rodziny rozpoczyna modlitwę i rozdaje wszystkim prosforę – czyli poświęcony w cerkwi praśny chlebek, który w tej kulturze spełnia rolę znanego nam opłatka. Po wieczerzy wigilijnej wierni udają się na specjalne Nabożeństwo wieczorne – tzw. Wełyke Poweczirja, podczas którego zgromadzeni na nim wierni nie modlą się przed szopką, ale adorują ikonę Narodzenia Chrystusa, która jest tak ustawiona że umożliwia wiernym oddanie pokłonu i ucałowanie wizerunku Nowonarodzonego.

Źródło: darmowe obrazy do bożego narodzenia - Bing images

ŁOTWA

- ▶ Na Łotwie tradycyjne obchody Bożego Narodzenia nawiązują do kultu sił natury jako Święto Zimy (Ziemassvetki) i mają początek w pogańskich obchodach przesilenia zimowego. Tradycja nakazuje by dzień przed wigilią ciągnąć wokół domu drewnianą belkę, którą potem pali się jako symbol starego roku.

Gospodarze przyjmowali też grupy przebierańców (*kekatas*) w maskach: niedźwiedzia, kozy, konia, żurawia lub śmierci, gdyż przynosili oni wedle tradycji do domu błogosławieństwo i urodzaj na następny rok.

- ▶ Łotewski Święty Mikołaj nazywany "Big Zimmer" obdarowuje prezentami dzieci nie jednego dnia, ale aż przez 12 świątecznych dni z rzędu! To najbardziej zapracowany Święty Mikołaj w Europie.

Źródło: darmowe obrazy do bożego narodzenia - Bing

NORWEGIA

- ▶ W Norwegii w pierwszy dzień świąt zabronione jest sprzątanie. Szczotki, miotły i mapy muszą być schowane. Wszystko po to, by nie ukradły je złowrogie wiedźmy i nie przyniosły nieszczęścia na kolejny rok.
- ▶ W Wigilię i Boże Narodzenie całe rodziny odwiedzają groby swoich zmarłych. To czas wspominania osób, które odeszły.
- ▶ Jednokolorowe lampki białe lub żółte to najpopularniejsze ozdoby oraz gwiazdy wieszane w oknach.
- ▶ Domy na święta są przystrajane żywymi kwiatami takimi jak: gwiazdy betlejemskie, amarylisy, azalie, hiacynty oraz białe i czerwone tulipany.

NORWEGIA

- ▶ Gospodyni piecze na Święta aż siedem ciast. Święta w Norwegii są bardzo słodkie. Produkcja i sprzedaż bardzo dużej ilości słodczy rozpoczyna się już w grudniu a najpopularniejszym są te z dodatkiem marcepanu oraz świąteczne korzenne pierniczki.
- ▶ Najpopularniejsze dania to:
 - **Ribbe** (żeberka wieprzowe) z ciepłą kwaśną kapustą (**surkål**) z kminkiem. Może być z białą lub czerwona albo z sosem. Dodatkiem często są pieczone ziemniaki, jabłka i inne warzywa. Napój, który idealnie pasuje do tego dania to świąteczne piwo – juleøl.
 - **Lutefisk** – kiszony dorsz z bekonem i puree z groszku.

NORWEGIA

- **Juleskinke** - specjalna, świąteczna pieczonka szynka wieprzowa.
- **Świąteczne śledzie** - występują w lekko słodkawej wersji i podawane są na świąteczne śniadanie.
- **Julebrus** - bardzo słodki napój, smakuje jak czerwona oranżada.
- **Risgrøt** - to kleik ryżowy podawany z dodatkiem cynamonu i rozpuszczonym masłem na wierzchu.
- **Kransekake** - ciasto świąteczne, wygląda jak lukrowana choinka z ciasta migdałowego.

Źródło: darmowe obrazy do bożego narodzenia - Bing images

CZECHY

- ▶ Przygotowania rozpoczynają się 4 grudnia.
- ▶ Choinki (zwane drzewkiem Chrystusowym) stroi się na początku grudnia i zapala cztery świece na adwentowym wieńcu.
- ▶ Wigilia w Czechach to Štědrý den, czyli „szczodry dzień”. W tym dniu przystraja się domy jemiółą oraz lampkami.
- ▶ W Czechach samotne panie właśnie w Wigilię, a nie w Andrzejkę, wróżą sobie zamążpójście. Po wejściu do domu, dziewczęta stają tyłem do drzwi wejściowych i rzucają obuwem przez ramię. Jeśli but spadnie tyłem do drzwi, wtedy właścicielka pozostanie panną przez następny rok. Jeśli jednak but skieruje się noskiem do wejścia, wtedy pora przygotować się do przyszłorocznego wesela.

CZECHY

- ▶ Znany zwyczajem są wróżby z łupin orzechów, gdy w środku są zdrowe owoce to rok będzie pomyślny, podobnie jest gdy do słodkiego pieczywa wkładamy ziarnko grochu to ten kto je odnajdzie zapewni sobie szczęście. Czasem Czesi smarują sobie twarz miodem, by mieć humor oraz zdobyć sympatię domowników i gości. Do znanych tradycji należy oglądanie świątecznych bajek w telewizji. Podobnie jak w Polsce w wielu domach śpiewane są kolędy. Można też podziwiać pięknie przygotowywane szopki bożonarodzeniowe.
- ▶ Tradycyjnie pod obrus wkłada się pieniądze zamiast sianka, które przyniosą dobrobyt i powodzenie w sprawach materialnych.

CZECHY

- ▶ Na stole królują potrawy z karpia w panierce i w postaci zupy rybnej, jednak głównym daniem wigilijnym jest kotlet schabowy z sałatką z ziemniaków.
- ▶ Najważniejszą część stołu wigilijnego stanowią imbirowe ciasteczka korzenne, które piecze się już w listopadzie. Najbardziej znane to *cukrovi* – małe, maślane ciasteczka, przyozdabiane suszonymi owocami, bakaliami i czekoladą. Ulubionymi ciastami są sernik, strucla makowa i *vánočka*, przypominająca w smaku chałkę.

CZECHY

Prezenty przynosi Jezusek a nie Święty Mikołaj. Dzieci w Czechach prezenty dostają już 5 grudnia od Aniołka i Diabełka.

W noc wigilijną po wieczerzy śpiewają kolędy, zapala się sztuczne ognie i oczekuje na dźwięk dzwoneczka, który oznajmia przyjście Jezuska a ten również zostawia prezenty dla dzieci pod choinką.

[Źródło: darmowe obrazy do bożego narodzenia - Bing images](#)

PORTUGALIA

- ▶ Dla mieszkańców Portugalii święta Bożego Narodzenia to czas narodzin Pana Jezusa, ale i pamięci o tych, którzy odeszli. Podczas kolacji jest pozostawione jedno nakrycie dla zmarłych, nie jest ono puste ale pełne jedzenia, które ma zapewnić im spokojny, szczęśliwy nowy rok.
- ▶ Potrawą wigilijną jest tzw. dorsz wigilijny, czyli *bacalhau de consoada*, przyrządzany jest według specjalnej receptury i podawany z gotowanymi lub pieczonymi ziemniakami i liśćmi kapusty galicyjskiej (*couve galega*). To wszystko polewane jest oliwą, octem winnym i doprawiane posiekanym czosnkiem. Często podawana jest też ośmiornica, jako przystawka w formie sałatki.

PORTUGALIA

Na stole wigilijnym możemy też spotkać desery: grzanki smażone z cukrem i cynamonem (*rabanadas*), pudding ryżowy posypany cynamonem (*arroz doce*) lub pączki o smaku pomarańczy (*filhoses*). Pije się też grzane wino z miodem i cynamonem.

W Wigilię lub 25 grudnia na stole musi być *Bolo Rei*, czyli ciasto królewskie – drożdżowy wypiek z kandyzowanymi owocami i orzechami.

25 grudnia spędza się na spotkaniach w gronie rodziny i przyjaciół, podczas którego podawane jest danie o nazwie “stare ubrania”, czyli po portugalsku *roup velha*. Składa się ono z resztek po wigilijnym dorszu, gotowanych ziemniaków i kapusty galicyjskiej, z oliwą i czosnkiem. Na stole gości też nadziewany indyk lub kurczak, lub jagnięcina. Po obiedzie na deser podaje się dużo ciast, ciasteczek, musów oraz suszonych owoców.

BIBLIOGRAFIA

- ▶ [Tradycje i zwyczaje wigilijne | www.wroclaw.pl](http://www.wroclaw.pl)
- ▶ [10 niemieckich tradycji świątecznych – zobacz, które z nich są Ci znane | Promedica24](#)
- ▶ [Jak w Niemczech obchodzi się Boże Narodzenie? \(deutschland.de\)](http://deutschland.de)
- ▶ [Włoskie tradycje świąteczne | Po prostu włoski \(poprostuwloski.pl\)](http://poprostuwloski.pl)
- ▶ [Jak wyglądają święta w Hiszpanii? - itysia](#)
- ▶ [Boże Narodzenie we Włoszech - zwyczaje i włoskie potrawy wigilijne - Uroczystości rodzinne - Polki.pl](#)
- ▶ [Boże Boże Narodzenie w Portugalii - zwyczaje, tradycje, kuchnia \(infolizbona.pl\)](#)[Narodzenie we Włoszech – tradycje świąteczne i potrawy wigilijne - Styl życia \(radiozet.pl\)](#)
- ▶ <https://www.radiozet.pl/Podroze/Tradycje-bozonarodzeniowe-w-Europie.-8-najciekawszych-zwyczajow>
- ▶ [Boże Narodzenie w Portugalii - zwyczaje, tradycje, kuchnia \(infolizbona.pl\)](#)

BIBLIOGRAFIA

- [wigilia - Bing images](#)
- [oplatek-330x220.jpg \(330×220\) \(polmarkus.com.pl\)](#)
- [Wigilia w Niemczech - Polski Obserwator](#)
- [Wigilia Oplatek Święta - Darmowe zdjęcie na Pixabay](#)
- [Boże Narodzenie na Ukrainie – Wikipedia, wolna encyklopedia](#)
- [Zwyczaje i tradycje | Łotwa Zabytki \(wordpress.com\)](#)
- [Norweskie tradycje świąteczne - Norweski portal. Norwegia, firma, podatki. \(pol-nor.com\)](#)
- [18 ciekawostek i tradycji świątecznych w Norwegii | Kierunek NorwegiaBoże](#)
- [Narodzenie w Portugalii - zwyczaje, tradycje, kuchnia \(infolizbona.pl\)](#)

BIBLIOGRAFIA

materiały dostępne w

WOJEWÓDZKIEJ BIBLIOTECE PUBLICZNEJ - KSIĄŻNICY KOPERNIKAŃSKIEJ

- ▶ Ozdoby bożonarodzeniowe: Polska tradycja, Anna Marina Krac, Marcelina Grabowska-Piątek, Wrocław, Siedmiogród, 2011.
- ▶ Tradycje i zwyczaje wigilijne, Anna Willman, Sylwia Chmiel, Bielsko-Biała: Wydawnictwo Dragon Sp. z o.o, 2019.
- ▶ Polska Wigilia, Hanna Szymanderska, Warszawa : "Watra", 1988.
- ▶ Tradycje świąt zimowych / [oprac. tekstu Magdalena Grzegorczyk, Andrzej Grzegorczyk], Warszawa : Agencja Reklamowo-Wydawnicza Arkadiusz Grzegorczyk, 2004;
- ▶ Boże Narodzenie w polskiej kulturze, Maria Borejszo, Poznań : "W Drodze", (Laskowice : DKW), 1996;
- ▶ Nadchodzą Święta: opowieści, kolędy, ciekawostki, A. Skórzewska, Warszawa : Wydawnictwo Zielona Sowa, 2013;

BIBLIOGRAFIA

materiały dostępne w

WOJEWÓDZKIEJ BIBLIOTECY PUBLICZNEJ - KSIĄŻNICY KOPERNIKAŃSKIEJ

- ▶ Wigilia i święta: najlepsze przepisy ...[wybór, adaptacja i red. M. Grzymska, J. Nicewicz-Kosińska, Warszawa : Prószyński i S-ka, cop.1999.
- ▶ Polska Wigilia, Hanna Szymanderska, Warszawa : ZWiN PZN, 2000;
- ▶ Wieczór wigilijny, Agnieszka Nożyńska-Demaniuk, Poznań: Ibis, 2013;
- ▶ Wigilia, zebr. Monika Stefaniak, Kielce: O-press, [ca2007];
- ▶ Temat Bożego Narodzenia w polskiej sztuce średniowiecznej, Zdzisław Kliś, Kraków: "BMR", 1994;
- ▶ Historia opłatków. Rocznik 2, [Grudziądz: Gazeta Grudziądzka, 1936];
- ▶ Wigilia: wydanie dwujęzyczne, Stanisław Przybyszewski; tł. [z niem.] Jan Papiór, Bydgoszcz: Kujawsko-Pomorskie Towarzystwo Kulturalne: Muzeum im. J. Kasprówicza, 1988.
- ▶ Dekoracje na adwent i Boże Narodzenie: dobre rady i pomysły, A. Csorgo, warszawa: Warszawski Dom Wydawniczy, 1994.

Wojewódzka Biblioteka Publiczna - Książnica Kopernikańska w Toruniu

Wybór materiałów i opracowanie

Maria Tykałowska